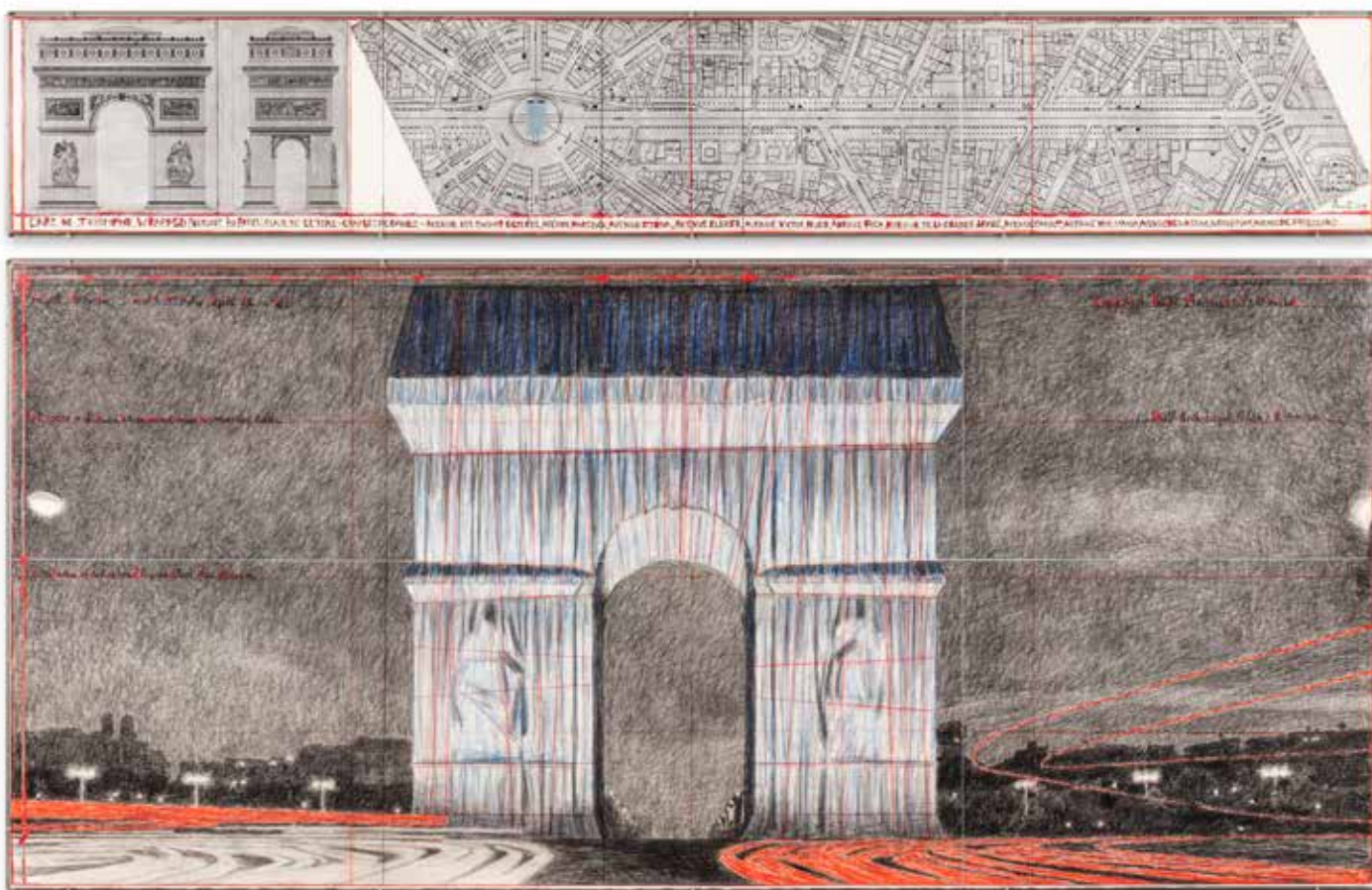

Christo, *Arc de Triomphe Large #7*, 2019, potlood, houtskool, pastel, waskrijt, emailleverf, architecturale tekening, kaart, 38 x 244 / 106 x 244 cm. © Sotheby's / ArtDigital Studio.

Nog één keer Christo?

Op 16 september was het eindelijk zo ver: bijna zestig jaar nadat Christo voor het eerst de plannen optekende werd de Arc de Triomphe in Parijs ingepakt met 25 duizend vierkante meter aan zilverblauw polypropyleen, bijeengehouden door 7 kilometer aan rood koord. Wat is er sinds 1962 met de voorbereidende schetsen gebeurd, en hoeveel zijn ze waard?

TEKST: CELINE DE GEEST

Normaal had de Arc de Triomphe al in het voorjaar van 2020 ingepakt moeten worden, maar door de pandemie werd het project uitgesteld. Een bijzonder spijtige zaak, want Christo zal zijn werk daardoor zelf niet uitgevoerd zien. De Amerikaans-Bulgaarse kunstenaar overleed vorig jaar op 84-jarige leeftijd. Maar ook tijdens zijn leven en dat van Jeanne-Claude Denat de Guillebon (1935-2009), zijn levenspartner en de helft van het kunstenaarsduo 'Christo', werd het project talloze keren uitgesteld. De eerste ontwerpen dateren van 1962, toen Christo en Jeanne-Claude in een klein appartement op een steenworp van de triomfboog woonden. Sindsdien vocht het paar voor de voltooiing van het plan, terwijl ze door de jaren heen andere iconische locaties wel ingepakt kregen. Onder meer de Pont Neuf in Parijs, de Rijksdag in Berlijn, een vallei in Colorado en enkele eilanden langs de kust in Florida werden

onder plastic bedolven. Een historische installatie was *The Floating Piers* (2016), de felgele drijvende pieren op het Italiaanse Iseomeer, het eerste grote project dat Christo zonder zijn vrouw voltooide.

VIVE LA LIBERTÉ

Met de erfgenamen is overeengekomen dat komende projecten onder hun nauwkeurige supervisie niet uitgesloten zijn, op voorwaarde dat er genoeg fondsen voor zijn. Zo heeft Vladimir Yavachev, een neef van Christo, plannen om Christo's mastaba gemaakt uit lege olievaten in de woestijn van Abu Dhabi te installeren. Het inpakken van de Arc de Triomphe is dus niet het enige werk dat postuum uitgevoerd wordt, maar de trouwe verzamelaars kunnen voorlopig enkel dit project nog steunen met hun aankoop van een voorbereidende tekening of collage. Het koppel achter Christo weigerde namelijk stellig om op welke manier dan ook winst uit hun kunst te slaan en aanvaardde nooit subsidies

“De ingepakte Arc de Triomphe is het grootste en belangrijkste openbare kunstwerk uit het covid-tijdperk.”

of sponsoring. De verkoop van de schetsen en collages diende louter en alleen om het project dat erop afgebeeld stond te financieren. Hetzelfde geldt voor de 25 werken in de verkooptentoonstelling van Sotheby's in Parijs, *The Final Christo*.

Simon Shaw, onderdirecteur van het departement Fine Arts bij Sotheby's, vertelt ons waarin de waarde van die voorbereidende schetsen en collages precies schuilt. “Alle werken van Christo bestaan uit twee delen. Ten eerste is er het inpakken zelf, als puur en conceptueel kunstwerk. Die installaties staan in het teken van vrijheid en onafhankelijkheid, belangrijke principes voor een kunstenaar die opgroeide in het communistische Bulgarije en vluchtte naar het Westen. Het tweede deel zorgt ervoor dat die onafhankelijkheid mogelijk is: de werken uit het atelier. Ze tonen niet alleen de evolutie van een idee, ze zijn ook de permanente drager van zeer tijdelijk project. Maar het belangrijkste van al: ze zijn de enige bron van financiën voor de verwezenlijking van dat project. Ze zijn, met andere woorden, een fundamenteel onderdeel van de vrijheid die centraal staat in de filosofie van de kunstenaar.”

Wie een werk van Christo kocht, droeg dus niet alleen bij aan het voltooiën van de installatie, maar maakte in zekere zin ook deel uit van het totaalkunstwerk. “Christo's werk is goed vertegenwoordigd in musea wereldwijd, maar er zijn ook een aantal zeer loyale privéverzamelaars die door de jaren heen elk inpakproject gesteund hebben met hun aankopen”, vertelt Shaw. “Zij bevinden zich vooral in Frankrijk en België, maar ook in Italië, Duitsland, Zweden, en de VS, waar de kunstenaars sinds 1964 woonden. Worden die werken daarna doorverkocht op de secundaire markt, dan ontvangt de Christo and Jeanne-Claude Foundation nog een deel van de opbrengst. De atelierwerken zijn in de secundaire kunsthandel echter altijd heel erg ondergewaardeerd en onderschat geweest. We merken dat daar sinds de dood van Chris-

to verandering in komt. De vraag is voelbaar gestegen. In februari veilden we vijf loten in een veiling waar ook werken van Warhol, Fontana, Rietveld en Klein aan bod kwamen. De werken waar het heftigst om gestreden werd waren die van Christo. We konden het wereldrecord op spectaculaire wijze verbeteren: van \$ 600.000 (€ 505.000) naar \$ 3.000.000 (€ 2.525.300).”

DE WAARDE(N) VAN CHRISTO

“Bepalend voor de waarde van de atelierwerken zijn hun grootte en het multimediale aspect: de aanwezigheid van details uit verf, pastel, email en textiel. Daarnaast is vooral de zeggingskracht, de visuele impact van de werken een bepalende factor”, weet Shaw. “Maar,” voegt hij toe, “de mooiste exemplaren zijn in de meeste gevallen nooit op de primaire markt aangeboden, die gingen rechtstreeks van de kunstenaar naar de loyale privéverzamelaars. Een aantal grote, belangrijke werken van het *Floating Peers*-project werden wel op de primaire markt verkocht, voor 2 à 3 miljoen euro. En dat is de laatste tijd ongeveer de prijsklasse voor de beste atelierwerken.” Afgaand op recente veilingresultaten is het echter niet onmogelijk om (bescheidener) Christo-tekeningen te kopen voor veel lagere bedragen. Het afgelopen jaar gingen bij Sotheby's, Phillips en Christie's verschillende werken onder de hamer voor prijzen tussen € 20.000 en € 75.000. De werken die de prijzen hoger de lucht in stuwen beelden meestal de meest iconische

projecten van Christo uit: de ingepakte Pont Neuf en de gele en blauwe paraplu's die hij in Japan en Californië liet installeren. Verzamelaars zullen zich misschien wat moeten haasten, want zoals dat vaak het geval is zal het overlijden van de kunstenaar zich wellicht ook voor de meer bescheiden werken laten voelen in de prijzen. “De ingepakte Arc de Triomphe wordt het grootste en belangrijkste openbare kunstwerk uit het covid-tijdperk, wat ongetwijfeld eveneens effect zal hebben op de prijzen. De vraag en de kritische waardering zullen enkel nog stijgen”, voorspelt Simon Shaw. De vraag die zich opdringt, is of het speculeren met die tekeningen en collages niet heel erg haaks staat op de filosofie van Christo en Jeanne-Claude, die tijdens hun leven net wilden vermijden dat hun kunstwerken als handelswaar behandeld werden. Wie een werk van Christo in huis wil en de principes van de kunstenaar wil eren, krijgt bij Sotheby's een laatste kans.

BEZOEKEN

L'Arc de Triomphe, Wrapped

Place Charles de Gaulle
Parijs
t/m 03-10

The Final Christo

Sotheby's Parijs
t/m 03-10

Christo werkend aan een voorbereidende tekening van de ingepakte Arc de Triomphe, New York, 2020.
© Foto: Anastas Petkov 2020, Christo and Jeanne Claude Foundation.